

UDK:339.5:061.1](7)
Biblid 1451-3188, 12 (2013)
Год XII, бр. 45–46, стр. 168–176
Изворни научни рад

Ирис БЈЕЛИЦА-ВЛАЈИЋ¹

ТРАНСАТЛАНТСКО ПАРТНЕРСТВО ЕУ И САД ЗА ТРГОВИНУ И УЛАГАЊА

ABSTRACT

One of the goals of the Lisbon Treaty was to improve the competitiveness of the European economy. In order to achieve this, the idea of signing a new, comprehensive trade agreement with the United States emerged because such an agreement would allow the new structure and the existing alignment not too coordinated initiatives with a goal to form Trans-Atlantic market till 2015 and lay the foundation for joint political action. It is planned that this agreement extends current economic partnership to the fields of politics and security. It is proposed to adopt a common position in relations with China, India, Japan, Russia and Latin America, by which both partners would overcome the current differences in the analysis of and access to the global system. Although in some topics they have different opinions, and Europe and the United States have a duty to consider and advocate for the preservation of international security, poverty reduction, arms control, health and protection of human rights and freedoms. In addition, NATO and the Trans - Atlantic partnership both partners see as an important part of collective security, the joint actions in the Middle East and the Mediterranean. Geopolitical stability is to be achieved through economic cooperation.

Key words: EU, USA, partnership, trade, investments, politics, security, Commission, Parliament

1) УВОД

Европска комисија је у фебруару 2013. године у Бриселу усагласила манадат за вођење преговора са САД о слободној трговини и упутила га чланицама на усвајање. Потом, Комисија је 12. марта 2013. године

¹ Ирис Бјелица-Влајић, Transfuse Association Berlin. Електронска адреса аутора: iris_bjelica_vlajic@yahoo.com.

предложила отварање преговора и упутила нацрт упутства за преговоре Савету сматрајући да треба продубити економске односе са САД како би припремили заједнички приступ светској трговини, инвестицијама и са њима повезаним појмовима као што су стандарди, правила и регулатива. Реализација истински интегрисаног атлантског тржишта је кључна и за ЕУ и за САД јер би се тако стимулисао сталан и одржив раст обе привреде што би представљало добар одговор на финансијску кризу, јавни дуг, незапосленост и скромне пројекције раста са обе стране Атлантика. У прилог томе говоре резултати финалног извештаја, где се посебно очекује међусобни лакши приступ роби, услугама и инвестицијама са обе стране океана, смањење баријера и побољшање усаглашености регулативе, те заједничка правила за наступ на светском тржишту. Смањење непотребних трошкова и административних застоја или других очекиваних циљева, могући су уз примену нових средстава. Подршка отварању нових радних места за раднике у Европи, бољи квалитет робе за потрошаче и прилика за европске компаније, посебно мала и средња предузећа да понуде инвестиције, робу и услуге у САД определило је Комисију да предложи Савету да дозволи почетак преговора. Европски парламент је поводом тих активности Комисије усвојио Резолуцију. Новина у односу на раније закључене сличне уговоре је да ће се, између осталог, овим новим споразумом покушати прописивање стандарда за техничке производе. Имајући у виду учешће привреда САД и ЕУ у светској економији очекује се да би споразум могао представљати посебан добитак за светску економију, покушај опоравка привреда након кризе 2007/08. али и потврду дељења заједничких вредности демократије, људских права, те економских и политичких слобода. Још 1998. године Европска комисија је дала предлог за формирање новог трансатлантског тржишта, које би довело до узајамног признања стандарда и формирања билатералне зоне слободне трговине, али иницијатива никада није заживела. Уместо тога, потписан је Споразум о трансатлантском економском партнерству. Преговори су вођени одвојено са Канадом и САД.² Контакти између парламената са САД су започети још раније и 1999. године су институционализовани успостављањем трансатлантског Дијалога законодаваца који се одржавају два пута годишње.

² Са Канадом су започети преговори о свеобухватном привредном и трговинском споразуму 2009. године, а на основу Оквирног споразума за сарадњу из 1976. године, који је представљао први споразум те врсте са неком развијеном земљом. Потом су 2011. године покренути преговори о стратешком партнерству који поред економских обухватају и спољнополитичке теме. Ови преговори се воде на неколико нивоа: премијера, тј. председника и министара спољних послова, те представници парламената. Више о томе на: http://eeas.europa.eu/canada/docs/index_en.pdf.

Осим финансијских питања, разматрају се питања сигурности информатичких технологија и слободе интернета. Према неким аналитичарима, будуће партнерство има до сада невиђен обим и амбиције и очекивања која је тешко испунити у реалности, мада би могао допринети трговинском мултилатерализму уколико поступак преговарања остане отворен и укључи и остале трговинске partnere, али и јавност.³ По другима, овакав споразум би представљао враћање „на нешто попут слободног трговања у свету које смо имали пре 1914, али у већем обиму, уз мање формални колонијализам, и са сложенијим и дубљим облицима интерконекције.“⁴ Доношењу постојеће Резолуције Европског прламентa претходиле су две раније резолуције и неколико других аката.⁵ У њима се наводи како је трансатлантско партнерство основа спољне политике Уније. Споразум о партнерству Унија је користила како би партнеру послала поруке везане за актуелне међународне односе и нерешена питања. Тако је ранијим споразумима, на пример, Унија позвала САД да прихвати вредности које Унија заговара, односно укину смртну казну и подрже Међународни кривични суд или затворе притворске јединице у заливу Гвантанамо. С друге стране, САД и даље без реципроцитета траже од грађана неких држава које су 2004. године примљене и постале чланице ЕУ визе за улазак у САД чиме се прави разлика међу грађанима Уније, тако да се они стављају у неправедан положај. Стога је решавање овог питања неколико пута, такође, истакнуто у споразумима. Бољом сарадњом граничних полиција и разменом информација лакше и ефикасније би се борили против тероризма, прања новца и шверца.⁶

³ Пардо, Р: The Transatlantic Trade and Investment Partnership - A long hard road to multilateralism?, Брисел, 19. јули 2013.

⁴ Еш, Т.Г: Добродошли у геополитику трговине, Гардијан, 14. 7. 2013. више на: <http://bif.rs/2013/07/timoti-garton-es-dobrodosli-u-geopolitiku-trgovine/#sthash.grgU9gLB.dpuf>

⁵ Прва је била Трансатлантска декларација о односима ЕЗ и САД из 1990. године Следила је Трансатлантска агенда из 1995. године о сарадњи са партнерима. Следи Резолуција Европског парламента о стању Трансатлантског партнерства ЕУ-САД након самита у Даблину 25. и 26. јуна 2004, *OJ C 104E*, 30.4.2004, pp. 1043–1047 и након састанка шефова држава и влада са председником САД 22. фебруара 2005. године у Бриселу и потом самита ЕУ-САД одржаног у јуну исте године у Вашингтону, донета је нова резолуција Европског парламента о побољшавању односа ЕУ и САД у оквиру Трансатлантског споразума о партнерству број (2005/2056(ИНИ)), *OJ C 298E*, 8. 12. 2006, pp. 226–235.

⁶ Од САД се очекује да успостави ефикасне механизме који би омогућавали да осумњичени терористи неправедно стављени на листе, докажу своју невиност и буду уклоњени са таквих листа.

Истовремено, неопходна је брза заједничка акција као одговор на политичке промене у државама у којим оба партнера имају виталне интересе. Војни потенцијал Европе треба оснажити како би се успоставили бољи односи са САД у тој области, будући да је НАТО и даље главни гарант мира и стабилности у региону.⁷ Осим Парламента и Комисија се претходних година бавила односима са САД.⁸ Иницијатива Комисије је да партнерство буде уређено институционално како би се циљеви постизали конзистентније и без осцилација. Наиме, према мишљењу Комисије, напредак у превазилажењу баријера није могућ без постојања институционалног оквира који би омогућио координацију. Један од предлога је трансформација Дијалога законодаваца у заједничко парламентарно тело два партнера. Почетак је отварање сталног представништва Европског парламента у Вашингтону ради свакодневних контаката са Сенатом и Конгресом од 2007. године. Економска димензија партнерства је стварање трансатлантског тржишта до 2015. године.

II) САДРЖАЈ

У Стразбуру је 23. маја 2013. године усвојен текст Резолуције Европског парламента о Споразуму о трговини и инвестицијама ЕУ и САД који се базира на раније донетим резолуцијама и саопштењима са ЕУ-САД самита, као и Финалном извештају Радне групе на високом нивоу о пословима и расту.⁹ Усвајању Резолуције претходио је Извештај Комитета за спољне послове.¹⁰

⁷ Заједничком акцијом оба партнера требало би се уништити оружје за масовно уништење, пре свега хемијско оружје и заједнички се боре против тероризма. Чланице ЕУ које још нису ратификовале споразуме о екстрадицији и узајамној сарадњи ЕУ и САД из 2003. године требало би да то што пре ураде како би се олакшала сарадња правосуђа и полиције у кривичним стварима. Борба против тероризма и организованог криминала би могла бити оперативнија стварањем заједничких или разменом успостављених база података.

⁸ Комунике од 18. маја 2005. године „Снажније партнерство ЕУ-САД и отвореније тржиште 21. века“ (ЦОМ(2005)0196).

⁹ Резолуција Европског парламента о Споразуму о трговини и инвестицијама ЕУ и САД од 23. маја 2013. године (2013/2558(RSP)); Заједничке изјаве са самита ЕУ-САД од 28. и 29. новмбра 2011. године; Резолуција Европског парламента о трговинским и економским односима са САД од 23. октобра 2012. године; Финални извештај Радне групе на високом нивоу о пословима и расту од 11. фебруара 2013. године; Заједничка изјава председника САД Барака Обаме, Председника Европске комисије Жозе Мануела Бароза и председника Европског савета Хермана ван Ромпеја од 13. фебруара 2013. године; закључак Европског савета од 8. фебруара 2013. године.

Већа економска сарадња допринела би превазилажењу кризе, отварању нових радних места и економском опоравку. Партнери деле жеједничке вредности, високе, мада различите стандарде о раду и упоредиве правне системе. Различит је приступ законодавству за борбу против сајбер криминала јер САД прихвата систем добровољног извештавања док ЕУ планира строже и обавезујуће мера. Стога је стварање Радне групе за сајбер-безбедност и сајбер-криминал добар почетак за супротстављање нападима, односно усвајање минималних стандарда безбедносне политике на међународном нивоу. Међународни стандарди заштите интелектуалне својине које Европа сматра покретачком снагом економије базиране на умећу, требало би да буду саставни део споразума. Високи стандарди заштите личних података који се примењују у Европи у једнакој мери би заштитили и потрошаче са друге стране Атлантика, уколико би били прихваћени у споразуму.¹¹ Развој мултилатералног система који представља СТО и даље је веома значајан задатак за ЕУ, мада то не искључује закључивање билатералних споразума у складу са њим, будући да и регионални споразуми и споразуми о слободној трговини повећавају усаглашеност стандарда и либерализацију трговине. За европске компаније изузетно је важно питање пружања услуга поморског и ваздушног транспорта које су до сада биле под рестрикцијом. Даље, ЕУ предлаже прихватање стандарда које је поставила МОР у погледу заштите права радника. Пољопривреда и прехранбени производи представљају посебно осетљиво подручје за преговоре, јер се становишта партнера око употребе генетски модификоване хране и клонираних животиња разликују. ЕУ истиче како се споразумом не сме утицати на опрез ЕУ, а укидање забране увоза говедине из ЕУ у САД би била подстицајна мера и добар показатељ поверења.

Финансијске услуге не могу бити искључене из преговора па се посебна пажња треба придати једнакости, међусобном признавању и уједначавању законодавстава. Свакако, боља законска регулатива, уклањање препрека и административних ограничења довешће до лакше примене споразума. У

¹⁰ Извештај Европског парламента о улози ЕУ у промоцији ширег Трансатлантског партнерства <NoDocSe>A7-0173/2013 од 14. маја 2013</NoDocSe><Date>{13/05/2013}</Date> (2012/2287(INI)), усвојен је на основу Извештаја који је 7. маја 2013. године са 47 гласова за, 6 против и 5 уздржаних усвојио Комитет спољних послова.

¹¹ Како би борба против тероризма и криминала била успешнија усвојени су споразуми о чувању листа са именима путника и споразум о програму праћења финансија терориста, који су након одобравања од стране Европског парламента већ на снази. Преговори о заштити личних података се настављају у циљу обезбеђивања боље контроле обраде података и заштите приватности.

поступак преговора требало би укључити велики број заинтересованих страна (привредника, организација за заштиту животне средине, представника радника и пољопривредних произвођача, али и мишљење академских кругова) како би се добили тачни подаци и информације. Ширење ЕУ на исток и прихватање вредности које заступају оба партнера допринеће бољем укључивању земаља Западног Балкана у заједницу демократских држава што би допринело стабилности тог региона. Сарадња са Русијом представља приоритет за оба партнера чиме се доприноси модернизацији Русије и већим слободама за невладине организације у тој земљи, али и разоружању у свету. Политичко и економско уздицање јужне Азије довело је до консултација партнера о том региону. Посебно је наглашена потреба укључивања Кине у решавање глобалних проблема уз поздрављање дијалога ЕУ и Кине о одбрамбеној и безбедносној политици. Истиче се како је потребно да оба партнера истраже које би још земље атлантског региона могле бити укључене у сарадњу коришћењем постојећих структура и организација у Латинској Америци, као и које би све области (нпр. економске и социјалне теме, климатске промене, безбедност, енергија) још могле бити предмет сарадње и дијалога.¹² Посебна пажња се скреће на Канаду као земљу са којом оба партнера имају добру сарадњу, а која би могла допринети сарадњи у подручју Атлантика и економској размени на предложеном тржишту. Осим тога, отвара се могућност да се коришћењем постојећих организација у сарадњу укључе и неке земље Африке. Укључењем афричких земаља побољшала би се економска и политичка интеграција земаља региона, али и успешније борило против пирата, трговине људима, оружјем и наркотицима. Складиштење и уништавање оружја за масовно уништење кроз међународне форуме је заједнички циљ оба партнера и они би у овај подухват могли да укључе све земље које припадају атлантском басену. У том смислу је позитивно доношење Споразума о трговини оружјем који је усвојила Генерална скупштина УН, те се позивају све чланице ЕУ и САД да споразум потпишу. У вези са тим питањем је и однос партнера са Ираном. Будући да ЕУ већ има дипломатске активности које укључују преговоре око мирнодопског коришћења нуклеарне енергије, САД би се могле укључити у процес и тиме утицати на преговоре. На овај начин ЕУ би помогла успостављању непосредних контаката САД и Ирана након скоро тридесет година. Преговоре са САД ће

¹² Пример је Регионална иницијатива за безбедност Централне Америке у коју су поред земаља региона укључени и ЕУ и САД. То би довело до закључења нових трговинских споразума.

водити Комисија мада ће о сваком предузетом кораку и резултату бити обавештен Европски парламент чији је задатак решавање законодавних питања која се током преговора појаве, јер како Парламент представља грађане ЕУ, његов је задатак да учествује у представљању новог законодавства које би могло бити усвојено као резултат преговора. Парламент ће бити позван да дâ своју сагласност за будући Споразум о трговини и инвестицијама, али ће и надзирати његово спровођење. Из тог разлога је неопходно да тешње сарађује са европским органима (Савет и Комисија), али и са Конгресом САД како би се економске везе ЕУ и САД оснажиле и омогућиле либерализацију и регулисање трговине и страних улагања. Резолуција је након усвајања упућена Европском савету и Комисији, парламентима и владама чланица и администрацији и Конгресу САД.

III) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Обим трансатлантске економије је такав да ће постизање оваквог споразума несумњиво донети користи и трећим земљама, али и светској размени у целини. Хармонизација регулативе и међусобна признања стандарда које ће бити предмет преговора могла би повећати извоз трећих земаља под условом да и оне усвоје договорене стандарде. На тај начин, путем овог споразума поставили би се темељи општеприхваћеним стандардима. Питања попут заштите интелектуалне својине, сировина, енергије, одрживог развоја биће посредно обухваћена споразумом што би требало побољшати ниво њихове заштите, мада је присутан и страх појединих аутора да би се споразумом могли нарушити већ постојећи стандарди заштите животне околине, приватности, те права радника и потрошача.¹³ Будући да Србија и ЕУ имају закључен Прелазни трговински споразум који је ступио на снагу 1. јануара 2010. године праћење развоја односа и усвајања усаглашених стандарда могло би донети користи Србији. Овај прелазни споразум ЕУ и Србије у основном тексту, шест анекса и шест протокола предвиђа усаглашавање са одговарајућим одредбама Светске трговинске организације. Одвојено се разматрају концесије за индустријске и пољопривредне производе, будући да је за индустријске производе предвиђена асиметрична либерализација у корист Србије, односно либерализација којом се након шест година од ступања на снагу Привременог споразума у потпуности отвара

¹³ Пардо, Р: The Transatlantic Trade and Investment Partnership - A long hard road to multilateralism? Брисел, 19. јули 2013.

тржиште Србије за индустријске производе из ЕУ, док се тржиште ЕУ за српске производе отвара ступањем на снагу Привременог споразума. Пољопривредни производи се деле у четири различита режима.¹⁴ Примену и спровођење Привременог споразума и сва друга билатерална и међународна питања од заједничког интереса надгледаће Одбор који се састаје на одговарајућем нивоу у одређеним временским размацима. У тачно предвиђеним случајевима Одбор доноси обавезујуће одлуке. Према потреби одбор може образовати пододборе. Самим тим већ су постављени основи за посредно укључивање Србије у стварање новог тржишта и праћење нових стандарда који би били усаглашени између партнера. Ово је свакако боља позиција од оне коју имају неке друге земаља са којим ЕУ има постигнуте споразуме. Наиме, због постојања различитих споразума неће сви партнери ЕУ профитирати само на основу постигнутог трансатлантског партнерства већ ће попут Турске морати да пронађу боља решења.¹⁵ Наиме, мада је Турска стратешки партнер САД и део Јединственог европског тржишта путем Царинског споразума из 1995. године, нема право учешћа у преговорима ЕУ са трећим земљама, па тако ни у трансатлантским преговорима.¹⁶ Осим наведеног, за Србију је свакако битно истицање подршке оба партнера ширењу ЕУ на земље Западног Балкана.

IV) ИЗВОРИ

- Интернет: http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=4&pub_id=3670.
- Интернет: http://www.epc.eu/pub_details.php?cat_id=4&pub_id=3656.
- Интернет: <http://bif.rs/2013/07/timoti-garton-es-dobrodosli-u-geopolitiku-trgovine/>.
- Интернет: http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/hr/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.4.7.html.

¹⁴ За прерађене производе либерализација зависи од врсте производа који се увозе у Србију, док ЕУ укида сва ограничења на робу из Србије. За пољопривредне производе ЕУ задржава царине за говеда и говеђе месо, шећер у оквиру квоте од 180 000 тона, и вино, док се посебан режим успоставља за воће, поврће и јунетину. У погледу вина и алкохолних пића одређене су квоте за увоз уз обавезу Србије да поштује заштиту и контролу назива вина и алкохолних пића.

¹⁵ Паул, А, Сердар, Y: Between a rock and a hard place: What is Turkey's place in the transatlantic market?, Брисел, 9. јул 2013.

¹⁶ Разлоге за овако неповољан положај Турске треба тражити у циљу Царинског споразума који је требало да представља подршку Турској на путу ка пуноправном чланству у ЕУ и предвиђено је да има ограничено трајање што је он испунио отварањем тржишта Турске и приливом страних инвестиција.

- Интернет: <http://rs.seebiz.eu/ek-usuglasio-mandat-za-pregovore-o-slobodnoj-trgovini-sa-sad-om/ar-59224/>.
- Интернет: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006IP0238:EN:HTML>.
- Интернет: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A7-2013-0173&language=EN>.
- Интернет: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2013-0227+0+DOC+XML+V0//EN>.
- Интернет: http://www.seio.gov.rs/upload/documents/ssp/ssp_prelazni_potpisani_bez_aneksa_sr.pdf.
- Интернет: http://eeas.europa.eu/canada/docs/index_en.pdf.